

Fysiologin kartta elämästä

■ ANTO LEIKOLA

Kari Lagerspetz: *Minun karttani*.
Terra Cognita 2008.

”Kun olin viisi- tai kuusivuotias, isäni antoi minulle lahjaksi maailmankartaston. Se oli ensimmäinen heurekaani enkä ole vielääkään siitä toipunut!”

Kari Lagerspetzin kirja alkaa lupaa-
vasti. Vaikka hän ei ole tehnyt elä-

mäntyötään sen enempiä maantieteilijänä kuin kartografinakaan, hän on mieltänyt tutkimusalansa eläinfyysiologian kartoitukseksi, todellisuuden kuvaamiseksi eräänlaisena karttana.

”Meissä jokaisessa on kartta maailmasta ja itsestämme. Se perustuu yhtäältä miljardeja sukupolvia kestäneen ympäristön ja eliöiden välisen vuorovaikutuksen, evoluution, kautta soluihimme kertyneeseen informaatioon, toisaalta oppimiskykyymme.”

Lagerspetz sanoo yrittäneensä kirjassaan kertoa jotakin siitä, miten hänen karttansa on kehittynyt. Alkuluvun perusteella voisi luulla, että kysymyksessä on pitkän päivätyön tehneen fysiologian professorin muistelmateos. Kirja on kyllä sitäkin, mutta vähintään yhtä paljon se on fysiologian historiaa ja toisaalta filosofiaa. Edellistä aluetta edustavat selvimmin luvut Claude Bernardista, Robert Tiggerstedtistä, Jakob von Uexküllistä ja August Kroghista, jälkimmäistä taas lähinnä luvut tietoisuudesta ja olemisesta, osaltaan myös Eino Kailan tutkijapersoonan tarkastelu. Useimmat näistä luvuista on eri muodoissa julkaistu jo aikaisemmin lehtiartikkeleina, samoin tiivis kuvaus hiirten aggressiivisuuden periytymisestä, joka on myös kunnianosoitus Lagerpetzin edesmenneelle puolisolalle, psykologian professori Kirsti Lagerpetzille. Ei ole pahaksi, että tekstit on koottu ja muokattu yksiin kansiin, sillä fysiologinen ajattelu, fysiologian historiasta puhumattakaan, lienee useimmille ihmisille outoa ja vierasta, niin kuin kai biologinen ajattelu yleensäkin.

Filosofiaa Lagerspetz on harrastanut pienestä pitäen, jos näin voi sanoa, sillä jo hänen väitöskirjansa vuonna 1959 käsitteli teleologi-

sia selityksiä ja termejä biologiassa (ja kumosi nämä varsin vakuuttavasti). Hänen myöhemmissä kirjoissaan *Eläin ja kone* sekä *Sattumasta säätelyyn* on myös ollut vahva filosofinen juonne. Varsinaisen biologianfilosofian osalta *Minun karttani* ei tuokaan uutta tekijän kuvaan. Kirjoittaessaan tietoisuuden ongelmasta, olemassaolosta ja eläinten ”oikeuksista” (joka kirjassa on pantu syystäkin lainausmerkeihin) Lagerspetz liikkuu vaikeilla vesillä, mutta käsittelee kysymyksiä niin suppeasti, että hänen tekstinsä jää jotenkin ponnettomaksi. Niukuudessaan Lagerspetzin pohdinnat ovat maltillisia ja järkeviä, ikään kuin juuri luonnontutkijalle sopivia. Joissakin kohdissa, esimerkiksi selostettaessa luontosuhteemme kehitystä, suppeus vie kieltämättä siihen, että mutkia suoritetaan liikaakin. Esimerkiksi Darwinin ja Topeliuksen vaikutusta vertaillaan melko epähistoriallisesti. Lagerspetz selittää, että Topelius ei kieltänyt darwinismia, ja tavallaan näin olikin, mutta itse asiassa Topelius ei ottanut evoluutioteoriaan mitään kantaa, ei myönteistä eikä kieltäistä, eikä koskaan edes vihjaissut evoluution mahdollisuuteen, vaikka hän oli Darwinin *Lajien synnyn* ilmestyessä vasta vähän yli neljäkymmenen ikäinen, eikä hän voinut jäädä darwinismista tietämättömäksi.

Sille, joka odottaa yksityiskohteisempaa kuvausta tutkijan elämästä ja työstä, Lagerspetzin kirja tuottaa pettymyksen. Tutkimustyötään hän kuvaa jonkin verran, elämänsä sitäkin vähemmän.

”Elämä tutkijana, aviopuolisona ja perheenisänä Suomessa on minulle ollut suurin ja paras seikkailu. Olen tutkijana voinut tehdä pääasiassa sitä,

mitä olen aina harrastanut, ja jopa elättänyt sillä itseni ja perheeni.”

Tätä tunnustusta ei ole syytä epäillä, ja on tavallaan ymmärrettävää, että Lagerspetz ei ole halunnut tuoda omia vaiheitaan ja persoonaansa korostetusti esiin. Mutta eikö tutkijan ja yliopiston opettajan monikymmenvuotisen uran valoista ja varjoista, ilon hetkistä ja pettymyksistä olisi ollut aihetta piirtää täyteläisempää kuvaa, kun kerran on lähtenyt oman elämänsä karttaa hahmottamaan?

Kirjoittaja on Helsingin yliopiston oppihistorian emeritusprofessori.